Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT NICHOLAS EMILIOU
föredraget den 2 februari 2023 [1]

Mål C-543/21

Verband Sozialer Wettbewerb eV
mot
famila-Handelsmarkt Kiel GmbH & Co. KG

(begäran om förhandsavgörande från Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen, Tyskland))

”Begäran om förhandsavgörande – Försäljningspris – Drycker och yoghurt som säljs i returförpackningar för vilka en återbetalningsbar pant tas ut – Nationell lagstiftning som kräver att näringsidkare anger pantbeloppet separat från priset för själva varan och förbjuder att det totala priset anges”

I. Inledning

1. När man köper dricksvatten som säljs i en returflaska för ett pris som exempelvis anges som ”1 € plus 0,25 € i pant” där panten på 25 cent återbetalas när flaskan återlämnas, hur mycket kostar då detta dricksvatten dig egentligen?

2. Denna fråga utgör i korthet kärnan i förevarande mål.

3. Verband Sozialer Wettbewerb eV (nedan kallad käranden) hade uppfattningen att famila-Handelsmarkt Kiel GmbH & Co. KG (nedan kallat svaranden) handlade rättsstridigt när det som pris för drycker och yoghurt som såldes i returförpackningar angav priset *utan* panten (vars belopp också angavs i annonsen men separat). Käranden har därför krävt att svaranden ska åläggas att upphöra med detta och med ett schablonbelopp ersätta kostnaderna för framställande av kravet.

4. Denna talan bifölls i första instans men ogillades efter överklagande. Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen, Tyskland), den hänskjutande domstolen, till vilken överklagande har skett i en rättsfråga, är osäker beträffande hur den bör tolka begreppet försäljningspris i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6/EG [2] och närmare bestämt huruvida detta begrepp ska omfatta en pant som betalas avseende returflaskor eller burkar i vilka varor som drycker eller yoghurt försäljs. Om pantbeloppet ska betraktas som en del av ”försäljningspriset” undrar den hänskjutande domstolen huruvida nationell lagstiftning som förbjuder att det totala beloppet (som består av priset för själva varan och panten för förpackningen) anges, kan anses vara en

[1] Originalspråk: engelska.

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv 98/6/EG av den 16 februari 1998 om konsumentskydd i samband med prismärkning av varor som erbjuds konsumenter (EGT L 80, 1998, s. 27).

gynnsammare bestämmelse för konsumenternas information om priser och deras förmåga att jämföra dem i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6. Om detta är fallet ställer den hänskjutande domstolen vidare i huvudsak frågan huruvida en sådan bestämmelse medför en situation i vilken konsumenterna berövas väsentlig information (om det totala priset) och därför ändå hindras av den fullständiga harmonisering som skett genom direktiv 2005/29/EG. [3]

II. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

5. Syftet med direktiv 98/6 är enligt dess artikel 1 att ”föreskriva att försäljningspris och jämförpris skall anges på alla varor som konsumenter erbjuds av näringsidkare, för att förbättra informationen till konsumenterna och underlätta prisjämförelser”.

6. I enlighet med artikel 2 a i direktiv 98/6, avses med ”försäljningspris: det slutliga priset på en enhet eller en bestämd mängd av en vara, inklusive mervärdesskatt och alla övriga skatter”.

7. Enligt artikel 3.1 i samma direktiv föreskrivs att ”försäljningspriset och jämförpriset skall anges för alla varor som avses i artikel 1, dock så att angivandet av jämförpris omfattas av artikel 5 [som föreskriver undantag från skyldigheten att ange jämförpris] Jämförpriset behöver inte anges om det är identiskt med försäljningspriset.”

8. I artikel 3.4 anges att ”i reklam där försäljningspriset på varor som avses i artikel 1 nämns skall även jämförpriset anges, om inte annat följer av artikel 5.”

9. Artikel 10 i direktiv 98/6 föreskriver att direktivet ”inte [skall] förhindra medlemsstater från att anta eller behålla bestämmelser som är mer gynnsamma när det gäller information till konsumenterna och prisjämförelser, utan att det påverkar medlemsstaternas skyldigheter enligt fördraget”.

B. Nationell rätt

10. Det följer av beslutet om förhandsavgörande att det i 1 § punkt 1 första meningen Preisangabenverordnung (tysk förordning om angivande av priser; nedan kallad PAngV) föreskrivs att den som kommersiellt eller yrkesmässigt erbjuder eller regelbundet på annat sätt erbjuder varor eller tjänster till konsumenter eller, i egenskap av försäljare, gör reklam med prisangivelser, vilka riktar sig till slutkonsumenter, ska ange det pris som ska betalas inklusive mervärdesskatt och övriga priskomponenter (totalpriser). Det anges även i beslutet om hänskjutande att om en återbetalningsbar pant krävs utöver vederlaget för en vara ska pantens belopp enligt 1 § punkt 4 PAngV anges jämte priset för varan och det totala beloppet ska inte anges.

[3] Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/29/EG av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder som tillämpas av näringsidkare gentemot konsumenter på den inre marknaden och om ändring av rådets direktiv 84/450/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG, 98/27/EG och 2002/65/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2006/2004 (EUT L 149, 2005, s. 22).

III. De faktiska omständigheterna, det nationella målet och tolkningsfrågorna

11. Svaranden marknadsför livsmedel. I en broschyr gjorde denne reklam för drycker i glasflaskor och yoghurt i burkar som kunde återlämnas mot erhållande av en pant som påförts dem vid tiden för köpet. Panten var inte inräknad i det angivna priset men upplysning gavs genom de ytterligare orden ”plus € … pant”. Sökanden är en förening som bevakar sina medlemmars intressen att trygga efterlevnad av konkurrensrätten. Den anser att det är rättsstridigt att svaranden inte anger det totala priset och den har väckt talan mot svaranden med yrkande om att svaranden ska åläggas att upphöra därmed och att med ett schablonbelopp ersätta kostnaderna för framställande av kravet.

12. Landgericht (Regional domstol, Tyskland) biföll talan men den domstol som prövade överklagandet ogillade talan.

13. Det framgår av beslutet om hänskjutande att domstolen i andra instans hyste tvivel om huruvida den första meningen i 1 § punkt 1 PAngV skulle fortsatt tolkas på det sättet att en pant ska ingå i det totala priset, och att kärandens talan dessutom inte kan bifallas i något fall då 1 § punkt 4 PAngV innehåller ett undantag (från skyldigheten att ange det totala priset) när en återbetalningsbar pant tas ut. Domstolen i andra instans uttalade också uppfattningen att fastän denna bestämmelse strider mot unionsrätten är den gällande lag och det skulle därför vara oförenligt med rättsstatens principer att döma mot den svarande som har uppfyllt den bestämmelsen.

14. Genom sitt överklagande som ingetts till Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen), den hänskjutande domstolen, har käranden yrkat fastställelse av den dom som meddelats av domstolen i första instans.

15. Den hänskjutande domstolen konstaterar att den första meningen i 1 § punkt 1 PAngV reglerar marknadsaktörernas beteende på marknaden i den mening som avses i 3a § Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (tysk lag mot illojal konkurrens, nedan kallad UWG). I den mån den ålägger näringsidkarna att ange totalpriserna inklusive mervärdesskatt har den enligt den hänskjutande domstolen sin grund i artiklarna 1, 2 a, 3 och 4.1 i direktiv 98/6/EG. Frågan huruvida svaranden har åsidosatt 1 § punkt 1 första meningen PAngV beror således på tolkningen av dessa bestämmelser i direktivet, och särskilt på frågan huruvida pant som ska betalas vid köp av varor i pantflaskor eller pantglasburkar ska ingå i försäljningspriset i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6.

16. Med beaktande av att ett jakande svar på denna fråga i princip skulle utgöra hinder för den nationella bestämmelsen i 1 § punkt 4 PAngV konstaterar den hänskjutande domstolen att den sistnämnda bestämmelsen ändå kunde upprätthållas om den skulle anses vara en gynnsammare bestämmelse avseende konsumenters information om och jämförelse av priser som medlemsstaterna kan införa enligt artikel 10 i direktiv 98/6. Den hänskjutande domstolen hyser ändå tvivel om huruvida den nationella regeln ändå inte i vart fall möter hinder av direktiv 2005/29 som har genomfört fullständig harmonisering och förhindrar antagande av nationella regler även för det fall dessa regler är förmånligare för konsumenterna.

17. Under dessa omständigheter har Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen) beslutat att vilandeförklara målet och hänskjuta följande frågor till EU-domstolen för förhandsavgörande:

”1) Ska begreppet försäljningspris i den mening som avses i artikel 2 a i [direktiv 98/6] tolkas på så sätt, att den pant ska ingå som konsumenten ska betala vid köp av varor i pantflaskor eller pantglasburkar?

Om den första frågan besvaras jakande:

2) Har medlemsstaterna enligt artikel 10 i [direktiv 98/6] rätt att bibehålla en sådan från artikel 3.1 och 3.4 jämförd med artikel 2 a i [direktiv 98/6] avvikande bestämmelse som 1 § punkt 4 [PAngV], enligt vilken en återbetalningsbar pant, när denna pant ska betalas förutom priset på varan, ska anges förutom priset på varan, men inget totalbelopp [ska anges], eller utgör principen om fullständig harmonisering av [direktiv 2005/29] hinder för detta?”

18. Skriftliga yttranden har avgetts av käranden, svaranden, den tyska regeringen samt av Europeiska kommissionen. Dessa parter yttrade sig också muntligt vid den förhandling som ägde rum den 19 oktober 2022.

IV. Bedömning

19. Jag inleder min bedömning med kommentarer beträffande syftet med och det vidare sammanhanget för pantsystemet (A). Jag kommer därefter att ange de argument som enligt min uppfattning leder till slutsatsen att begreppet försäljningspris i den specifika meningen i artikel 2 a i direktiv 98/6 ska tolkas så, att det *inte* omfattar en återbetalningsbar pant som tagits ut av konsumenten när denne köper varor som säljs i förpackningar som kan återlämnas (B). Denna slutsats gör att den andra tolkningsfrågan saknar betydelse. Om domstolen inte skulle följa mitt förslag avseende den första frågan kommer jag att ange de skäl som föranleder mig att anse att en nationell bestämmelse som 1 § punkt 4 PAngV ska anses vara en gynnsammare bestämmelse vad gäller konsumentinformation och prisjämförelse i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6, vars upprätthållande inte hindras av den fullständiga harmoniseringen som skett genom direktiv 2005/29 (C).

A. Inledande kommentarer om pantsystemet

20. Det framgår av beslutet om hänskjutande att dryckerna och yoghurten i fråga i det nationella målet säljs i returglasförpackningar för vilka pant tas ut. Denna pant återbetalas när förpackningarna återlämnas.

21. I allmänhet utgör pantsystem verktyg för att förmå konsumenterna att återlämna förpackningarna när de är tomma för vidare användning eller återvinning i stället för att de slängs. [4]

[4] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 december 2004, kommissionen/Tyskland (C-463/01, EU:C:2004:797, punkt 76), och skäl 4 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/852 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv 94/62/EG om förpackningar och förpackningsavfall (EUT L 150, 2018, s. 141) (nedan kallat direktiv 2018/852). Beträffande en översikt, se *A European Refunding Scheme for Drinks Containers*, Europaparlamentet, 2011, s. 12 och följande sidor, och på senare tid och särskilt vad gäller plast, *Environment Ministers' commitments on plastics. National-level visions, actions and plans announced at the 2022 OECD Council at Ministerial Level (MCM)*, juni 2022, ENV/EPOC(2022)14.

22. Detta verktyg i cirkulär ekonomi är förvisso inte nytt. OECD:s Database of Policy Instruments for the Environment anger som det äldsta funna exemplet det irländska systemet för att främja återlämnande av sodavattenförpackningar från 1799 och denna databas innehåller som det äldsta systemet som registrerats däri, staten Oregons lagstiftning om flaskor från 1971. [5]

23. I samband med denna databas har pantsystem definierats som ett system som inför ”en avgift på priset för en potentiellt miljöfarlig vara ”som återbetalas ”när fara för miljön undviks genom att varan eller återstoden därav återlämnas”. [6]

24. Det bör också framhållas att förpackningar som möjligt avfall omfattas av unionslagstiftning som, tidigare, innefattade direktiv 85/339/EEG om förpackningar för drycker och flytande livsmedel [7] och, för närvarande, förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet [8] eller direktivet om plastprodukter för engångsbruk. [9] Eftersom dessa direktiv hänvisar till pantsystem som möjliga verktyg som medlemsstaterna kan införa för att fullgöra sina skyldigheter som anges i detta sammanhang bekräftar de därmed att dessa system effektivt kan bidra till minskning av avfallets miljöpåverkan. [10] Detsamma erkändes uttryckligt i det trettonde skälet i rådets direktiv 91/157/EEG om batterier och ackumulatorer som innehåller vissa farliga ämnen. [11]

25. När medlemsstaterna inför pantsystem ska de iaktta de krav som bland annat följer av reglerna om fri rörlighet för varor. I detta sammanhang har vissa aspekter av de danska och tyska systemen tidigare förklarats vara oförenliga därmed. [12]

26. Med dessa förhållanden i ett större sammanhang i åtanke framgår det av handlingarna i målet att 1 § punkt 4 PAngV, som är i fråga i det nationella målet, infördes under 1997 för att främja ett system med återanvändbara och återvinningsbara förpackningar (och att säkerställa bättre jämförbarhet av priser i en situation i vilken en återbetalningsbar pant tas ut). Den hänskjutande domstolen har förklarat att detta inträffade som svar på dess dom ”Flaschenpfand I” från 1993. Jag uppfattar att den hänskjutande domstolen i den domen förklarade att reklam för läskedrycker i flaska med pant utan omnämnande av panten och utan angivande av det totala priset var oförenlig med PAngV. [13]

5 Policy Instruments for Environment, OECD, Database, 2017, s. 8.

6 Ibidem. Som denna källa anger rör pantsystem inte endast förpackningar för drycker utan kan också omfatta andra föremål såsom blybatterier eller kasserade däck.

7 Rådets direktiv av den 27 juni 1985 om förpackningar för drycker och flytande livsmedel (EGT L 176, 1985, s. 18) som upphävts genom Europaparlamentets och rådets direktiv 94/62/EG av den 20 december 1994 om förpackningar och förpackningsavfall (EGT L 365, 1994, s. 10) (nedan kallat förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet).

8 Förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet i ändrad lydelse genom direktiv 2018/852 som omnämnts i fotnot 4 ovan.

9 Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/904 av den 5 juni 2019 om minskning av vissa plastprodukters inverkan på miljön (EUT L 155, 2019, s. 1).

10 Se, särskilt det sjunde, åttonde och tionde skälet, samt artikel 5.2 i rådets direktiv 85/339, som nämnts i fotnot 7 ovan, artikel 5.1 a i förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet som nämnts i fotnot 7 ovan, i ändrad lydelse, och artikel 9 tredje stycket a i direktivet om plastprodukter för engångsbruk som nämnts i fotnot 9 ovan.

11 Rådets direktiv av den 18 mars 1991 om batterier och ackumulatorer som innehåller vissa farliga ämnen (EGT L 78, 1991, s. 38), som upphävts genom Europaparlamentets och rådets direktiv2006/66/EG av den 6 september 2006 om batterier och ackumulatorer och förbrukade batterier och ackumulatorer och om upphävande av direktiv 91/157/EEG (EUT L 266, 2006, s. 1).

12 Dom av den 20 september 1988, kommissionen/Danmark (302/86, EU:C:1988:421), dom av den 14 december 2004, Radlberger Getränkegesellschaft och S. Spitz (C-309/02, EU:C:2004:799), och dom av den 14 december 2004, kommissionen/Tyskland (C-463/01, EU:C:2004:797). Se också, i samband med nationell lagstiftning och praxis avseende pantsystem, dom av den 9 juni 2021, Dansk Erhverv/kommissionen (T-47/19, EU:T:2021:331), som rör lagenligheten av kommissionens beslut C(2018) 6315 final av den 4 oktober 2018 om statligt stöd SA.44865 (2016/FC) – Tyskland – Påstått stöd till förmån för butiker för dryckesförsäljning belägna vid den tyska gränsen, och som är föremål för överklagande i ett pågående mål C-508/21 P.

13 BGH 14 oktober 1993, I ZR 218/91. Denna dom finns tillgänglig på https://research.wolterskluwer-online.de/document/bdbc1eba-d26c-4ffc-915c-2a5b764acf6b.

27. Jag erinrar om att 1 § punkt 4 PAngV ålägger näringsidkare skyldigheten att ange priset för själva varan och pantbeloppet när en pant påförs men förbjuder angivande av det totala priset.

28. Jag övergår således nu till den första tolkningsfrågan för att pröva huruvida den påförda panten på behållare för drycker och livsmedel, vid sidan av att utgöra ett incitament att delta i återvinning och återanvändning, ska anses utgöra del av ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6. Om detta är fallet måste pantbeloppet inräknas i ”försäljningspriset” som enligt artikel 3.1 i direktiv 98/6 ska anges tillsammans med ”jämförpriset” för varor som säljs till konsumenter. Denna slutsats skulle också ha betydelse för all reklam som nämner ”försäljningspriset”, vilket är en fråga som behandlas i artikel 3.4 i detta direktiv.

B. Utgör en pant på returförpackningar för drycker och yoghurt en del av ”försäljningspriset”?

29. I enlighet med artikel 2 a i direktiv 98/6, avses med ”försäljningspris: det slutliga priset på en enhet eller en bestämd mängd av en vara, inklusive mervärdesskatt och alla övriga skatter”. Prövningen av dessa termers ordalydelse (1), tolkade mot bakgrund av de specifika mål som eftersträvas med direktiv 98/6 (2) samt de miljömål som uppställs i annan unionslagstiftning (3) föranleder min slutsats att pantbeloppet inte kan anses utgöra del av ”försäljningspriset” i denna bestämmelses mening.

1. Ordalydelsen i artikel 2 a i direktiv 98/6

30. Jag kommer att förklara nedan att en pant som tas ut på vissa förpackningar som ska återbetalas till konsumenten vid återlämnande av förpackningen inte utgör en ”skatt” (a). Jag övergår sedan till de ytterligare egenskaper som EU-domstolen tilldelade begreppet ”försäljningspris” när den beskrev de moment som omfattas av detta begrepp som att de i princip är oundvikliga komponenter som utgör vederlaget i pengar för förvärvet av den berörda varan (b).

a) Panten i fråga är inte en ”skatt”

31. Jag konstaterar först att panten i fråga inte kan anses vara en ”skatt”, vilket är ett moment som nämns uttryckligt i artikel 2 a i direktiv 98/6 som en komponent som ska inräknas i ”försäljningspriset”.

32. Detta beror helt enkelt på att en skatt normalt utgör en inkomstkälla för det allmänna utan att det finns någon motprestation. Inget av dessa kännetecken föreligger när det gäller en pant som den som är i fråga i det nationella målet.

33. Med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll förefaller utfallet av insamlingen av den aktuella panten aldrig nå statskassan. Dessutom kan, såsom utvecklas mer i detalj nedan, panten ses som ersättning för förpackningen som påförs på villkor att den återbetalas vid dess återlämnande.

34. Närmare bestämt förefaller det vara ett inneboende drag i den pant som är i fråga i det nationella målet (och även beträffande liknande panter mer generellt) att säljaren (eller även en vidare kategori av näringsidkare) när panten vid själva den tidpunkt som den tas ut åtar sig

skyldigheten att godta återlämnande av förpackningen som påförts panten och återbetala panten till konsumenten (eller faktiskt till envar som återlämnar förpackningen). I detta avseende förklarade den tyska regeringen att näringsidkarnas skyldighet att godta återlämnandet av förpackningen och återbetala panten inte är tidsbegränsad.

35. Av dessa skäl har jag uppfattningen att panten i fråga inte kan anses utgöra en ”skatt”.

36. Med dessa klarlägganden övergår jag till de specifika kriterier som domstolen uppställt i samband med artikel 2 a i direktiv 98/6 som jag redan har nämnt ovan och som avser fastställa huruvida en viss beståndsdel av priset kan betraktas som ”slutlig”.

b) Är panten i fråga en slutlig beståndsdel av priset?

37. Utöver det uttryckliga angivandet att skatter ingår i begreppet ”försäljningspris” som görs i artikel 2 a i direktiv 98/6 innehåller inte detta direktiv någon ytterligare anvisning beträffande den exakta innebörden av detta begrepp förutom att det anges att försäljningspriset är det ”slutliga priset”.

38. När domstolen tolkade dessa termer i målet Citroën Commerce,[14] som parterna i förevarande mål har ägnat stor uppmärksamhet, förklarade den i punkt 37 i denna dom att ”då det rör sig om det slutliga priset måste försäljningspriset nödvändigtvis inbegripa de beståndsdelar av priset som är oundvikliga och förutsebara, vilka under alla omständigheter belastar konsumenten och utgör det ekonomiska vederlaget för förvärvet av den berörda varan”.

39. I detta mål var köparen skyldig att betala kostnaderna för att transportera ett köpt fordon från tillverkaren till återförsäljaren utöver köpeskillingen som angavs i reklamannonsen. Denna annons nämnde också kostnaderna för transporten men, som är fallet i det nationella målet, angavs dessa kostnader separat. I detta sammanhang betonade domstolen att konsumenten faktiskt var skyldig att betala dessa kostnader, som till skillnad i synnerhet från eventuella kostnader för leverans av bilen till en plats som konsumenten valt, var oundvikliga och förutsebara.[15] På grund av dessa förhållanden fastslog domstolen att de skulle ha räknats in i försäljningspriset och inte nämnts separat.[16]

40. För bedömningen av huruvida samma slutsats kan gälla i förhållande till en återbetalningsbar pant kommer jag att tillämpa det test som domstolen angav i punkt 37 i Citroën Commerce-domen, som återgetts i punkt 38 ovan, som vid en närmare betraktelse förefaller innehålla två huvudkriterier som avgör huruvida en viss kostnad ska anses utgöra del av det ”slutliga” och således ”försäljnings-” priset: den ska i) utgöra ersättning i pengar för förvärvet av varan i fråga och ii) vara oundviklig då det är nödvändigt och förutsebart att den ska betalas av konsumenten.

[14] Dom av den 7 juli 2016, Citroën Commerce (C-476/14, EU:C:2016:527) (nedan kallad Citroën Commerce-domen).

[15] På detta sätt kan det antas att domstolen avsåg att ställa dessa oundvikliga kostnader i kontrast mot eventuella valfria tjänster. Sådana valfria tjänster var i fråga i målet Vueling Airlines som domstolen hänvisade till. Se Citroën Commerce-domen, punkterna 38–40, samt dom av den 18 september 2014, Vueling Airlines (C-487/12, EU:C:2014:2232, punkt 37) (nedan kallad Vueling Airlines-domen).

[16] Citroën Commerce-domen, punkt 41. Jag uppfattar att på grund av de specifika omständigheterna i målet behövde inte domstolen pröva det sista momentet i testet som angavs i punkt 37 i domen, som återgetts i punkt 38 i detta förslag till avgörande, beträffande frågan huruvida kostnaden i fråga utgör en ersättning i pengar för förvärvet av varan i fråga.

i) Är panten i fråga ersättning i pengar för förvärvet av den berörda varan?

41. För det första anser jag inte att det råder någon tvekan om att panten i fråga till sin karaktär utgör *pengar*.

42. För det andra, med förbehåll för respektive nationell rätt, förefaller det som att mellan köpet av varan och återlämnandet av förpackningen förvärvar konsumenten inte endast äganderätten till varan utan även äganderätten till förpackningen och kan i princip förfoga över den som den vill. I detta avseende, fastän jag håller med svaranden och den tyska regeringen att förvärvet av förpackningen inte är det primära syftet med köpet och att konsumenterna inte har något specifikt intresse av den, anser jag att detta underordnade förvärv inte kan undvikas på grund av att förpackningen och varan som säljs däri utgör en helhet, som sökanden och kommissionen i huvudsak har påstått.

43. Det förefaller, med förbehåll för respektive nationell rätt, som att vad som inträffar i rättsliga termer när konsumenten ”återlämnar” förpackningen och näringsidkaren ”återbetalar” panten är att näringsidkaren (åter)köper förpackningen som denne är ovillkorligt skyldig att göra. Denna skyldighet kan dessutom även avse förpackningar till varor som inte köpts från denna specifika näringsidkare. Skyldigheten att ”återbetala” panten förefaller således vara en skyldighet att köpa förpackningar som överlämnas till näringsidkaren för det pris som anges i lag eller på annat sätt.

44. Det kan därför göras gällande att till skillnad från vad som gäller förpackningar som inte är föremål för pant förvandlar tillämpningen av ett pantsystem förpackningarna till varor av eget slag med ett eget ekonomiskt värde som kan skiljas från det ekonomiska värdet av deras innehåll.

45. Dessa överväganden kan föranleda argumentet att förpackningarna inte utgör ”varor som konsumenter erbjuds av näringsidkare” i den mening som avses i artikel 1 i direktiv 98/6 till vilka ”försäljningspriset” enligt artikel 2 a i detta direktiv är knutet.[17] Detta skulle sedan leda till slutsatsen att panten inte kan anses vara en beståndsdel av ”försäljningspriset” i den mening som avses i detta direktiv då den inte är ersättning för förvärvet av den *berörda varan* utan snarare ersättning för det underordnade förvärvet av *förpackningen*.

46. Förutom att vara något krånglig passar emellertid inte denna konstruktion in med det enkla förhållandet, som redan nämnts, att förvärvet av förpackningarna och varorna däri inte kan åtskiljas vare sig på grund av uppenbara praktiska skäl eller, med förbehåll för någon specifik nationell rätt, från ett rättsligt perspektiv. Av dessa skäl är det min uppfattning att en pant ska anses utgöra en del av ersättningen i pengar för förvärvet av varor som näringsidkare tillhandahåller konsumenter i den mening som avses i direktiv 98/6.

47. Det återstår ändå att fastställa huruvida de kostnader som är förenade med en pant ska anses vara ”oundvikliga”.

[17] Jag erinrar om att i artikel 1 i direktiv 98/6 anges att syftet med detta direktiv är ”att föreskriva att *försäljningspris* och jämförpris skall anges *på alla varor som konsumenter erbjuds av näringsidkare*, för att förbättra informationen till konsumenterna och underlätta prisjämförelser.” Min kursivering.

ii) Är panten i fråga en oundviklig beståndsdel av priset?

48. Det har varit mycket diskussion mellan parterna i förevarande mål huruvida en pant kan anses som en oundviklig del av priset. Denna diskussion har i huvudsak rört sig kring det problem som föranleds av pantens oklara karaktär som kunden vid tiden för köpet *inte kan underlåta* att betala även om den kan ersättas därefter vid återlämnande av förpackningen.

49. Käranden och kommissionen har påstått att den relevanta tidpunkten bör vara tiden för köpet, eftersom det är vid den tidpunkten som konsumenten ska betala hela beloppet för att förvärva varan i fråga. Kommissionen har dessutom pekat på flera scenarier i vilka förpackningen inte återlämnas, vilket betyder att pantbeloppet inte återkrävs. Närmare bestämt hänvisade kommissionen till en situation i vilken en turist kan köpa en sådan vara och sedan lämna det nationella territoriet och därigenom förlora möjligheten att återkräva panten. Den har också påpekat att förpackningen kan förloras eller gå sönder eller till och med att konsumenten helt enkelt beslutar att behålla den och använda den för andra ändamål, såsom för förvaring av hemgjord sylt.

50. Enligt min uppfattning har kommissionen helt rätt när den påstår att några förpackningar som är föremål för pant kan få ett nytt liv, så att säga, eller på annat sätt avvika från vägen till (omedelbar) återanvändning eller återvinning för vilken de var avsedda. Det kan förvisso inträffa att man beslutar att inte återlämna vissa förpackningar (och således förlora möjligheten att återfå panten) oavsett om det är fråga om glasburkar som man avser använda för hemgjord jordgubbssylt eller aluminiumförpackningar, tidigare fyllda med öl, som man kan behålla som ett kärt minne från en musikfestival på sommaren. Vi kan också tillfälligt resa ut ur landet och glömma eller helt enkelt inte ha tid att återlämna en förpackning som omfattas av pant eller vi kan oavsiktligt tappa eller ha sönder en glasflaska som kunde ha återlämnats och återanvänts men vilket olyckligtvis, aldrig kommer att ske.

51. I detta avseende vill jag påstå att dessa inte är *typiska* situationer som man förknippar med vad tomma pantförpackningar råkar ut för. I detta avseende förklarade den tyska regeringen vid förhandlingen att 96 procent av pantförpackningarna återlämnades[18] år 2019, vilket visar åtminstone såvitt gäller denna medlemsstat en stark inställning hos konsumenterna att delta i återanvändning och återvinning (oavsett vilka de ”konkurrerande” alternativen kan vara, såsom exempelvis att kasta dessa förpackningar, behålla dem för annan användning eller av sentimentala skäl, ha sönder dem oavsiktligt eller fullständigt glömma dem). Det förefaller därför som att de kostnader som är förknippade med en pant, i det stora flertalet av fallen undviks till slut.

52. Oavsett det exakta procenttalet avseende återlämnade förpackningar anser jag dessutom att det som har störst betydelse i förevarande sammanhang är att panten i princip *kan* och *förmodas* bli återbetald.

53. Situationen för en återbetalningsbar pant skiljer sig i grunden från en situation som rör kostnader avseende transport av ett fordon, såsom i Citroën Commerce-domen, i vilken kriteriet ”oundviklighet” förefaller ha spelat en avgörande roll.

[18] Jag konstaterar att returneringsgraden för returflaskor om 98,5 procent nämns i *Awareness and Exchange of Best Practices on the Implementation and Enforcement of the Essential Requirements for Packaging and Packaging Waste, Final Report*, Europeiska kommissionen, DG ENV, 3 August 2011, s. 80, punkt 5.1.2., tillgänglig på https://ec.europa.eu/environment/pdf/waste/packaging/packaging_final_report.pdf.

54. Det är kanske av detta skäl som mycket av diskussionen i förevarande mål har rört sig runt frågan huruvida kostnaderna som förknippas med en återbetalningsbar pant är oundvikliga eller inte. Emellertid riskerar inom ramen för förevarande mål diskussionen om vilken av de två möjliga tidpunkter som är relevantare för en sådan bedömning (köpet av varan eller återlämnandet av förpackningen) att bli något cirkelbetonad. Kriteriet kostnadens ”oundviklighet” var till hjälp i samband med Citroën Commerce-domen som enligt min uppfattning gav domstolen möjlighet att understryka att transportkostnaden i fråga inte rörde en *valfri* tjänst som valts av konsumenten.[19] Dessa termer är emellertid mindre till hjälp under förevarande omständigheter som enligt min uppfattning på lämpligt sätt kan bedömas genom termen ”slutliga”, vilken definierar ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6 och som uttryckligen anges i den bestämmelsen.

55. Jag anser att det som definierar pantsystemet är det förhållandet att panten utgör en del av priset, som kan (och kanske till och med förväntas) återbetalas till konsumenten. Detta förändrar situationen ganska radikalt när det gäller frågan huruvida det pris som betalas av konsumenten är slutligt jämfört med situationen i vilken inget pantsystem är tillämpligt. Med andra ord och som svaranden och den tyska regeringen i princip har hävdat ska förhållandet att panten mycket väl kan vara en oundviklig beståndsdel av priset vid tiden för köpet inte skymma dess inneboende karaktär, det vill säga att den är en återbetalningsbar beståndsdel av priset, vilket således innebär att den inte ska vara en del av det pris som i slutändan ska betalas av konsumenten.

56. Dessa överväganden föranleder min slutsats att en återbetalningsbar pant inte kan anses utgöra en del av ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6. Denna bedömning stöds vidare av de specifika målen som detta direktiv eftersträvar, vartill jag återkommer nedan.

2. Mål som eftersträvas med direktiv 98/6

57. Syftet med direktiv 98/6 enligt artikel 1 däri är ”att föreskriva att försäljningspris och jämförpris skall anges på alla varor som konsumenter erbjuds av näringsidkare, för att förbättra informationen till konsumenterna och underlätta prisjämförelser”.

58. I enlighet därmed föreskriver artikel 4.1 i detta direktiv att ”försäljningspriset och jämförpriset skall vara entydiga, lätta att känna igen och tydligt läsbara”.

59. Det följer närmare av artikel 3.1 i direktiv 98/6 att näringsidkarna ska ange försäljningspriset och jämförpriset för alla varor som avses med direktiv 98/6.[20] I reklam där försäljningspriset på varor som avses i artikel 1 nämns ska vidare även jämförpriset anges enligt artikel 3.4 i samma direktiv.

[19] Se ovan, punkt 39 och fotnot 15. Jag erinrar om att i Citroën Commerce-domen hänvisade domstolen till sin tidigare dom i målet Vueling Airlines i vilken den hade skiljt mellan å ena sidan oundvikliga och förutsebara poster som ingick i priset för luftfartstjänsten som ska anges som delar av det slutliga priset och å andra sidan pristilläggen avseende tjänster som varken är obligatoriska eller nödvändiga för själva luftfartstjänsten (såsom bagagetransport) i den mening som avses i artikel 23.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1008/2008 av den 24 september 2008 om gemensamma regler för tillhandahållande av lufttrafik i gemenskapen (EUT L 293, 2008, s. 3).

[20] Skyldigheten att ange jämförpriset är föremål för några undantag såsom enligt den sista meningen i artikel 3.1 när ”det är identiskt med försäljningspriset.”

60. Fastän det materiella tillämpningsområdet för detta direktiv kan sägas vara ganska stort när det gäller de varor som omfattas av det [21] har det en särskild betydelse i ett sammanhang i vilket konsumenten erbjuds varor i olika mängder och förpackningar och konsumenten därför har ett intresse av att kunna jämföra priserna på grundval av samma måttenhet. [22] Som domstolen erinrade om avsåg inte unionslagstiftaren med antagande av detta instrument ”att skydda konsumenterna vad gäller prismärkning, varken i allmänhet …[utan]… direktivet avser … specifikt prismärkning av produkter med hänvisning till skilda måttenheter”. [23]

61. När konsumenten får uppgift om ett ”totalt försäljningspris” är han eller hon välinformerad om vad detta köp faktiskt kommer att kosta, som den hänskjutande domstolen har konstaterat.

62. På detta stadium vill jag återkomma till kärandens argument, som stöddes av kommissionen vid förhandlingen, och som rör en konsument som endast har tillgång till en euro. I kärandens första exempel var konsumenten, för att vara mer exakt, ett barn som, såsom jag uppfattar det, av misstag kunde ledas till att tro att det var möjligt att köpa hans eller hennes favoritdryck för endast 89 cent för att sedan upptäcka att detta inte var fallet beroende på skyldigheten att betala en pant om ytterligare 25 cent.

63. Jag måste säga att jag helt förstår den besvikelse som det lilla barnet riskerar att erfara när det visar upp den valda drycken i kassan för betalning för att sedan upptäcka att ”0,89€+pant 0,25€” betyder att den kostar mer än en euro, vilket betyder att han eller hon olyckligtvis inte kan köpa den.

64. Jag vill emellertid först framhålla att det riktmärke som ligger till grund för domstolens tolkning av konsumenträttsliga bestämmelser är den normalt välinformerade konsumenten och inte en sårbar konsument, såsom ett barn. [24] För det andra konstaterar jag att den påstådda förmånen av rättfram information om det totala priset för en viss vara i vart fall ska bedömas mot de nackdelar som uppkommer för en konsument och hans eller hennes förmåga att lätt jämföra priser för varor som säljs i ett pantsystem och dem som inte gör det eller med dem varpå olika belopp av panten tillämpas. Med andra ord ska inte det sätt varpå priset anges för varje vara betraktad för sig försvåra jämförbarheten av priserna för produkterna som en helhet.

65. Sett i detta större sammanhang finns det en risk, när panten inräknas i försäljningspriset, för att konsumenten kan göra felaktiga jämförelser mellan de priser som ta ut för olika varor, då några av dem kan vara föremål för en återbetalningsbar pant medan andra inte är det och då olika pantvärden kan vara tillämpliga beroende på typen av förpackning eller varan. [25] Det framgår av beslutet om hänskjutande att sådana överväganden (tillsammans med miljöhänsyn) föranledde den nationella lagstiftaren att anta 1 § punkt 4 PAngV, den bestämmelse som är i fråga i det nationella målet, eftersom lagstiftaren var oroad över den synbara nackdelen för varor som såldes i ett pantsystem då dessa varor förefaller vara dyrare.

[21] Detta bestyrkas av det förhållandet att domstolen i Citroën Commerce-domen tillämpade direktiv 98/6 på angivandet av priset i reklamen för ett *fordon*. Motsatt uppfattning har framförts i ett förslag till avgörande av generaladvokaten Mengozzi i målet Citroën Commerce (C-476/14, EU:C:2015:814, punkt 50, nedan kallat förslaget i målet Citroën Commerce).

[22] Förslaget i målet Citroën Commerce, punkt 48. Se också förslag till avgörande av generaladvokaten Cruz Villalón i målet kommissionen/Belgien (C-421/12, EU:C:2013:769, punkt 63).

[23] Dom av den 10 juli 2014, kommissionen/Belgien (C-421/12, EU:C:2014:2064, punkt 59).

[24] Se, i detta avseende, skäl 18 i direktiv 2005/29 och till exempel dom av den 3 februari 2021, Stichting Waternet (C-922/19, EU:C:2021:91, punkt 57 och där angiven rättspraxis).

[25] Den tyska regeringen har förklarat att såvitt gäller inhemska varor tillämpas olika pantbelopp om 2, 3, 8, 15 eller 25 cent beroende på typen av förpackning. Det totala priset för dessa varor kan därför vara olika även när de säljs i samma mängder. Denna regering förklarade dessutom vidare att importerade varor kan vara undantagna från pant eller så kan ett annat värde av panten tillämpas för dessa varor.

66. Jag erinrar om att direktiv 98/6 dessutom föreskriver den generella skyldigheten att inte endast ange försäljningspriset utan också jämförpriset. Att räkna in pantens belopp i försäljningspriset kan enligt min uppfattning skapa förvirring beträffande det sätt varpå ett sådant jämförpris har bestämts. Det är enligt min uppfattning ännu mer oroande att detta pris utgör det tydligaste verktyget för konsumenten att jämföra priser för varor som säljs i olika mängder.

67. Dessa överväganden rörande de mål som eftersträvas med direktiv 98/6 bekräftar enligt min uppfattning min tidigare slutsats att panten inte kan anses utgöra en del av ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6.

68. Jag anser att detsamma gäller i fråga om miljömålen vartill pantsystemen i första hand är kopplade, såsom jag kommer att förklara nedan i mer detalj.

3. Det större miljömässiga sammanhanget för direktiv 98/6

69. Pantsystem är framför allt verktyg inom miljöpolitiken då de syftar till att uppmuntra konsumentens deltagande i återanvändning eller återvinning för att minska den negativa inverkan av avfallet på miljön. De erkänns uttryckligt eller underförstått i denna egenskap av unionslagstiftningen, såsom redan kort berörts i avsnitt A i detta förslag till avgörande.

70. Jag erinrar om att ett uttryckligt erkännande med denna innebörd gjordes i det trettonde skälet i direktivet om batterier och ackumulatorer som innehåller vissa farliga ämnen. [26]

71. Direktiv 85/339 om förpackningar för drycker och flytande livsmedel [27] (nu upphävt) angav dessutom i dess artikel 5.2 att ”om ett pantsystem tillämpas, skall medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att se till att konsumenten får tydlig information om pantbeloppet.” Förslaget som ledde till detta direktiv klarlägger att kommissionen utredde lämpligheten av att införa gemensamma regler som skulle vara mer specifika och begränsande och skulle avse bland annat utveckling av pantsystemen. Detta förslag föreslog till och med att tecknet ”R” skulle anges på de berörda förpackningarna men detta förslag infördes inte i det direktiv som antogs, [28] och som senare upphävdes genom förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet, som redan nämnts. [29]

72. Kommissionens förslag som ledde till antagande av förpacknings- och förpackningsavfallsdirektivet bekräftar de ansträngningar som några medlemsstater hade gjort för att ta hand om de miljöproblem som i synnerhet orsakades av användningen av engångsförpackningar och framhåller de pantsystem som införts eller skulle införas i några medlemsstater. [30]

[26] Omnämnt i fotnot 11 ovan. Skälet löd ”[e]konomiska instrument, exempelvis i form av ett pantsystem, kan utnyttjas för att uppmuntra separat insamling och återvinning av förbrukade batterier och ackumulatorer.” Detta instrument upphävdes genom direktiv 2006/66/EG, angivet i fotnot 11, som inte innehåller något särskilt omnämnande av pantsystem. Se dess artikel 8 om ”Insamlingssystem”.

[27] Angivet i fotnot 7 ovan.

[28] Se förslag till artikel 7.2 a i förslaget till rådets direktiv om förpackningar för drycker och flytande livsmedel, COM/81/187 final (EGT C 204, 1981, s. 6), och punkt 9 i motiveringen till detta förslag.

[29] Angivet i fotnot 7 ovan.

[30] Förslag till rådets direktiv om förpackningar och förpackningsavfall, COM/92/278 final, punkterna 1.3, 1.6 och 3.2. Liknade hänvisningar angavs också i motiveringen till det förslag som ledde till antagandet av direktiv 85/339, som nämnts i fotnot 28, s. 6–7.

73. Den ursprungliga versionen av direktivet i fråga innehöll inte någon hänvisning till pantsystem vilket tycks återspegla svårigheterna med några av dessa system [31] beträffande förenligheten med reglerna om fri rörlighet för varor, [32] vilket är en aspekt som jag har nämnt tidigare i detta förslag till avgörande. [33]

74. Detta ändrades emellertid genom ändringarna av artikel 5 i detta direktiv genom direktiv 2018/852. [34] Artikel 5.1 a i ändrad lydelse föreskriver för närvarande att ”pantsystem” är bland de åtgärder som en medlemsstat kan vidta för att uppfylla sina skyldigheter ”för att främja en ökning av andelen återanvändbara förpackningar som släpps ut på marknaden samt system för en miljövänlig återanvändning av förpackningar i överensstämmelse med fördraget …”.

75. Vidare framgår alltsedan 2018 av punkt 5 i bilaga IVa till avfallsdirektivet [35] samt av artikel 9.1 tredje stycket a i direktivet om plastprodukter för engångsbruk som antogs 2019 [36] att pantsystem erkänns som medel, vilka medlemsstaterna kan använda för att huvudsakligen minska eller förhindra ökningen av avfallsmängden.

76. Dessa mer eller mindre nyare instrument i unionsrätten på förpacknings- och avfallsområdet visar således att pantsystemet av unionslagstiftaren har uppfattats som ett verktyg som effektivt kan bidra till minskning på lång sikt av negativ miljöpåverkan, medan formerna därför överlämnats till medlemsstaterna med förbehåll för deras iakttagande av fördraget.

77. Förbudet att ange totalbeloppet för priset för en vara som säljs i ett pantsystem som föreskrivs i 1 § punkt 4 PAngV kan ses som en metod vars syfte är, såsom svaranden har påstått och som den tyska regeringen förklarade vid förhandlingen, att rikta konsumentens uppmärksamhet på förhållandet att en viss förpackning kan återvinnas eller återanvändas. På detta sätt kan konsumenterna uppmuntras att välja sådana varor som anses vara miljövänligare. Detta budskap kan emellertid försvagas om det totala priset anges, då detta sätt att ange priset riskerar att fördunkla informationen att ett pantsystem i första hand är tillämpligt.

78. Sådana överväganden utifrån det yttre (miljömässiga) sammanhanget för direktiv 98/6 utgör därför ett ytterligare moment som enligt min uppfattning bekräftar min tidigare slutsats enligt vilken pantbeloppet inte kan anses vara en del av ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6.

79. Mot bakgrund av dessa överväganden föreslår jag att domstolen ska besvara den första frågan på det sättet att artikel 2 a i direktiv 98/6 ska tolkas så, att begreppet försäljningspris som anges däri inte omfattar en återbetalningsbar pant som tas ut på returförpackningar i vilka varor erbjuds konsumenter.

31 Se artikel 7 i den ursprungliga versionen av det direktivet avseende ”Retur-, insamlings- och återvinningssystem”.

32 Förslag COM/92/278 nämnt i fotnot 30, s. 8, punkt 4.1. Förslaget hänvisar till det ”danska målet”, förmodligen avseende dom av den 20 september 1988, kommissionen/Danmark (302/86, EU:C:1988:421), som nämns på s. 4, punkt 1.6 i förslaget.

33 Se punkt 25 i förevarande förslag till avgörande.

34 Nämnt i fotnot 4 ovan.

35 Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG av den 19 november 2008 om avfall och om upphävande av vissa direktiv, i ändrad lydelse (EUT L 312, 2008, s. 3). Se också skälen 29 och 30 Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/851 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv 2008/98/EG om avfall (EUT L 150, 2018, s. 109) som införde bilaga IVa till avfallsdirektivet.

36 Nämnd i fotnot 9 ovan.

C. Alternativt: förbudet mot att ange ett ”totalt” pris utgör en gynnsammare bestämmelse som förbättrar information om och underlättar jämförelse av priser

80. Om domstolen beslutar att inte följa mitt föreslagna svar på den första frågan och fastslår att panten utgör en del av ”försäljningspriset” i den mening som avses i artikel 2 a i direktiv 98/6, bör ett svar ges på den hänskjutande domstolens andra fråga, det vill säga huruvida 1 § punkt 4 PAngV kan upprätthållas som en ”mer gynnsam bestämmelse” i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6 och, om detta är fallet, huruvida möjligheten att upprätthålla den ändå skulle vara uteslutet genom den fullständiga harmonisering som skett genom direktiv 2005/29.

1. Är den nationella regeln i fråga en ”mer gynnsam bestämmelse” i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6?

81. Jag erinrar om att artikel 10 i direktiv 98/6 tillåter antagande av nationella bestämmelser som är ”mer gynnsamma” ”när det gäller information till konsumenterna och prisjämförelser”. Om således panten i fråga skulle anses utgöra en del av ”försäljningspriset” kunde förbudet mot att inkludera det i försäljningspriset som föreskrivs i 1 § punkt 4 PAngV ändå anses vara förenligt med direktiv 98/6 om det utgör en sådan ”mer gynnsam” bestämmelse.

82. Den hänskjutande domstolen har uppfattningen att den nationella bestämmelsen i fråga inte är gynnsammare för konsumenterna då den tvingar dem att själva beräkna det totala priset. Denna uppfattning delas av kommissionen.

83. Jag håller absolut med om att den nationella regeln i fråga kräver att konsumenterna adderar ihop båda beloppen i fråga för att utröna det totala pris som ska betalas. Ett pantsystem innebär emellertid att en räkneoperation är oundviklig under alla förhållanden oavsett om panten är inkluderad i försäljningspriset eller inte. Av större vikt är att bedömningen att nödvändigheten att addera ihop två belopp är mindre gynnsam för konsumenterna vilar enligt min uppfattning på en felaktig förutsättning när det gäller de mål som eftersträvas med direktiv 98/6. I detta avseende, och med hänvisning till mina kommentarer i punkt 64 i detta förslag till avgörande, följer det inte av detta direktiv att unionslagstiftaren avsåg att skydda den (normalt välinformerade) konsumenten från att behöva addera ihop två belopp när detta krävs. Direktiv 98/6 bygger snarare på tanken att jämförelse av priser ska vara lätt för sådana normalt välinformerade konsumenter. Detta mål måste således hållas i minnet även i en specifik situation i vilken ett pantsystem är tillämpligt. Av de skäl som redan förklarats ovan nås detta mål bäst med en sådan regel som den som följer av 1 § punkt 4 PAngV.

84. I detta avseende hänvisar jag till de kommentarer som gjorts i avsnitt B.2 i detta förslag till avgörande i vilket jag förklarar att det optimala uppnåendet av målet att förbättra informationen om priser för konsumenter samt deras förmåga att jämföra dem säkerställs när det totala priset som inkluderar panten *inte* anges.

85. Den omständigheten att det totala beloppet, inklusive panten, anges kan göra det svårare att jämföra priserna på olika varor och kan dessutom medföra förvirring beträffande fastställandet av jämförpriset. Om panten således skulle anses utgöra en del av försäljningspriset är, enligt min uppfattning, samma argument tillämpliga till stöd för slutsatsen att det förhållandet att totalbeloppet inte anges är gynnsammare i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6 än att det *anges*.

86. När medlemsstaterna antar ”bestämmelser som är mer gynnsamma” i den mening som avses i artikel 10 i direktiv 98/6 ska de iaktta sina skyldigheter som följer av andra unionsrättsliga bestämmelser.[37] I detta sammanhang har den hänskjutande domstolen uttryckt tvivel om huruvida den nationella bestämmelsen i fråga kan, även om den anses vara ”mer gynnsam”, upprätthållas eller huruvida detta hindras av den fullständiga harmonisering som skett genom direktiv 2005/29. Jag kommer att övergå till denna sista aspekt av förevarande mål nedan.

2. Den nationella regeln i fråga och direktiv 2005/29

87. Genom sin andra fråga inbjuder den hänskjutande domstolen, såsom redan nämnts, EU-domstolen att klarlägga huruvida bestämmelsen i 1 § punkt 4 PAngV hindras av den fullständiga harmoniseringen enligt direktiv 2005/29. Fastän formuleringen av denna fråga inte avslöjar ett exaktare skäl för den hänskjutande domstolens tvivel uppfattar jag på grund av de argument som utvecklats i beslutet om hänskjutande att den hänskjutande domstolen anser att det är möjligt att den nationella regeln i fråga innebär ett utelämnande av information som måste anses vara ”väsentlig” i den mening som avses i direktiv 2005/29, i strid med vad detta direktiv kräver i samband med reklam.

88. Det bör också konstateras att beslutet om hänskjutande utvecklar de relevanta särdragen i direktiv 2005/29, som har medfört fullständig harmonisering,[38] och fördjupar sig i förhållandet mellan detta direktiv och direktiv 98/6. I detta sammanhang konstaterar den hänskjutande domstolen att direktiv 2005/29 inte tillåter undantag för nationella bestämmelser ens när de antas som ”mer gynnsamma” med stöd av artikel 10 i direktiv 98/6 förutom när de ingår i tillämpningsområdet för ett av de uttryckliga undantagen som föreskrivs i direktiv 2005/29. Enligt den hänskjutande domstolen är inget av dessa undantag tillämpligt under förevarande omständigheter.

89. Medan jag inser vidden av den hänskjutande domstolens bedömning anser jag inte att det är nödvändigt att fullständigt behandla den då dess tillämpning som jag uppfattar den hänskjutande domstolens tvivel bygger på uppfattningen att 1 § punkt 4 PAngV avviker från kravet som anges i direktiv 2005/29 att tillhandahålla konsumenten ”väsentlig” information om priset på de erbjudna varorna.[39]

90. Som jag emellertid kommer att förklara nedan tror jag inte att denna uppfattning är riktig.

91. Den hänskjutande domstolen förefaller i synnerhet grunda sina tvivel beträffande förenligheten av det nationella förbudet mot att ange det totala priset med EU-rätten, på artikel 7.5 i direktiv 2005/29. Denna bestämmelse anger som ”väsentliga” informationskrav som är tillämpliga i samband med reklam och som anges i andra unionsrättsliga instrument den icke

[37] Jag erinrar om förbehållet i artikel 10 i direktiv 98/6 som lyder ”utan att det påverkar medlemsstaternas skyldigheter enligt fördraget”.

[38] Se, till exempel, dom av den 10 juli 2014, kommissionen/Belgien (C-421/12, EU:C:2014:2064, punkt 55 och där angiven rättspraxis).

[39] Jag konstaterar att bedömningen mot bakgrund av direktiv 2005/29 typiskt sett genomförs i fråga om en specifik affärsmetod som frivilligt tillämpas av en näringsidkare eller i fråga om nationell lagstiftning som under alla förhållanden förbjuder ett specifikt beteende som påstås ligga utanför det som de harmoniserade reglerna i direktiv 2005/29 tillåter. Den hänskjutande domstolens andra fråga inbjuder däremot EU-domstolen att bedöma förenligheten av ett lagstadgat krav som enligt den hänskjutande domstolens tvivel kan innebära en otillbörlig affärsmetod, med detta direktiv. Jag anser att en sådan bedömning är berättigad med hänsyn till att om medlemsstaterna skulle tillåtas kräva att näringsidkare iakttar ett beteende som utgör en otillbörlig affärsmetod i den mening som avses i direktiv 2005/29 skulle detta beröva detta direktiv dess verkan i praktiken.

uttömmande förteckningen som återfinns i bilaga II till direktiv 2005/29.[40] Denna förteckning hänvisar bland annat till artikel 3.4 i direktiv 98/6, som i princip kräver att jämförpriset ska anges i all reklam som också nämner försäljningspriset. Den hänskjutande domstolen konstaterar att skyldigheten att tillhandahålla information om försäljningspriset för varor som erbjuds konsumenter, som fastläggs i artikel 3.1 i direktiv 98/6, fastän den inte strikt krävs enligt artikel 3.4 i detta direktiv, också ska anses vara väsentlig.

92. Jag uppfattar den hänskjutande domstolens tvivel som ett antagande om att försäljningspriset, i samband med dessa överväganden, ska betyda det ”totala priset”, vilket inkluderar panten. I den omfattning som 1 § punkt 4 PAngV förhindrar att denna specifika information ges *som sådan* till konsumenter kan den därför vara i strid med kraven att tillhandahålla dem väsentlig information (om priset) enligt artikel 7 i direktiv 2005/29.

93. För att behandla den hänskjutande domstolens tvivel konstaterar jag först att det framgår av artikel 7.1 i direktiv 2005/29 att väsentlig information i allmänhet är information ”som genomsnittskonsumenten, beroende på sammanhanget, behöver för att fatta ett välgrundat affärsbeslut och [vars utelämnande] därigenom medför, eller sannolikt kommer att medföra, att genomsnittskonsumenten fattar ett affärsbeslut som denne annars inte skulle ha fattat”.

94. För det andra konstaterar jag att ”priset inklusive skatter” anges i artikel 7.4 c i direktiv 2005/29[41] bland sex typer av information som anses som ”väsentlig” i samband med ett ”köperbjudande”.[42]

95. För det tredje är det riktigt att domstolen i Deroo-Blanquart-domen förklarade att ”det totala priset för en produkt och inte priset för varje del i denna, ska anses som väsentlig information” och att artikel 7.4 c i direktiv 2005/29 således ”ålägger näringsidkare att ange det totala priset för den berörda produkten till konsumenten”.[43] I detta mål angav näringsidkaren det totala priset för en dator som var utrustad med förinstallerad programvara som erbjöds konsumenterna som ett paket utan att ange prisets olika beståndsdelar. Domstolen förklarade att den omständigheten att priset för datorn och priset för programvaran inte hade angetts separat inte utgjorde en vilseledande affärsmetod i den mening som avses i direktiv 2005/29.

96. Jag uppfattar att uttalandet om att det totala priset är väsentlig information som görs i Deroo-Blanquart-domen underförstått avser situationer i vilka konsumenten endast ges de olika delarna av priset, vilket gör det svårt för honom eller henne att förstå det faktiska priset för varan. Jag anser att det som sådant inte är fullt överförbart till förevarande omständigheter då, av de skäl som jag angav i den tidigare delen av detta förslag till avgörande, en pant på grund av att den är återbetalningsbar knappast kan jämföras med ett pris som ska betalas för programvara som installerats i en dator eller för något annat som omnämns i ett kombinerat erbjudande.

[40] Artikel 7.5 i direktiv 2005/29 anger att ”informationskrav som avser kommersiella meddelanden inklusive reklam eller marknadsföring och som har fastställts i gemenskapslagstiftningen – en icke uttömmande förteckning över denna lagstiftning återfinns i bilaga II – skall betraktas som väsentliga.”

[41] Artikel 7.4 c klassificerar som väsentlig information ”priset inklusive skatter eller, om produktens art innebär att priset rimligen inte kan beräknas i förväg, det sätt på vilket priset beräknats och alla eventuella ytterligare kostnader för frakt, leverans eller porto eller, om dessa rimligen inte kan beräknas i förväg, uppgift om att sådana ytterligare kostnader kan tillkomma”.

[42] Artikel 2 i) i direktiv 2005/29 definierar ”köperbjudande” som ”kommersiellt meddelande som beskriver en produkts egenskaper och pris, på ett sätt som är lämpligt för den typ av kommersiellt meddelande det gäller, och på så sätt gör det möjligt för en kund att köpa produkten”. Se beträffande detta begrepp, dom av den 12 maj 2011, Ving Sverige (C-122/10, EU:C:2011:299, punkt 28).

[43] Dom av den 7 september 2016, Deroo-Blanquart (C-310/15, EU:C:2016:633, punkt 46) (nedan kallad Deroo-Blanquart-domen).

97. Jag har dessutom uppfattningen att den relevanta fråga som ska ställas i förevarande sammanhang inte är huruvida förbudet mot att ange det totala priset leder till ett utelämnande av ”väsentlig information” utan huruvida detta är en följd av 1 § punkt 4 PAngV, sedd som en helhet. Jag erinrar om att denna bestämmelse förutom att den innehåller detta förbud fastlägger skyldigheten att ange priset för varan *och* pantbeloppet.

98. Jag vill vidare erinra om, såsom också domstolen framhöll i Deroo-Blanquart-domen,[44] att väsentlig information enligt skäl 14 i direktiv 2005/29, avser en *viktig upplysning* som konsumenten behöver för att kunna fatta ett välgrundat affärsbeslut.

99. Under dessa förhållanden är det min uppfattning att angivandet av priset, vilket består av två (tydligt) angivna och kopplade delar såsom ”0,89€+pant 0,25€”, inte endast ger konsumenten information om det totala pris som ska betalas vid tiden för köpet, som lätt kan fastställas av genomsnittskonsumenten som är normalt informerad samt skäligen uppmärksam och upplyst,[45] utan även den lika viktiga informationen om att varan säljs enligt ett pantsystem som har de specifika och miljömässiga konsekvenser som jag har beskrivit ovan.

100. Slutligen erinrar jag om att för att en affärsmetod ska anses vara otillbörlig i den mening som avses i artikel 5.2 i direktiv 2005/29 ska den bland annat föranleda avsevärd snedvridning av konsumentens ekonomiska beteende vilket, såsom framgår av artikel 2 e i direktiv 2005/29, innebär att den i märkbar mån försämrar konsumentens förmåga att fatta ett välgrundat beslut och därmed får konsumenten att fatta ett annat affärsbeslut än vad som annars skulle ha varit fallet.

101. I motsats till detta framgår det av beslutet om hänskjutande att 1 § punkt 4 PAngV antogs för att *förbättra* konsumenternas förmåga att fatta informerade beslut grundad på bättre jämförbarhet av priser. Det framgår också av bedömningen som gjorts i tidigare del av detta förslag till avgörande att ett separat angivande av panten utan att det totala priset nämns bidrar till att uppfylla de mål som eftersträvas med direktiv 98/6, det vill säga att förbättra konsumenters information och underlätta jämförandet av priser. Under dessa förhållanden kan jag inte förstå hur den nationella bestämmelsen i fråga, i sig, kan medföra att näringsidkarna måste agera på ett sätt som föranleder en försämring av konsumenters förmåga i den mening som avses i artikel 2 e i direktiv 2005/29.

102. Mot bakgrund av ovanstående överväganden föreslår jag att domstolen ska besvara den andra tolkningsfrågan på det sättet att direktiv 2005/29 inte utgör hinder för en sådan nationell bestämmelse som 1 § punkt 4 PAngV, enligt vilken pantbeloppet, när en återbetalningsbar pant krävs i tillägg till ersättningen för en vara, ska anges som ett tillägg till priset för varan och ett totalt belopp ska inte nämnas.

V. Förslag till avgörande

103. Mot bakgrund av föregående överväganden föreslår jag att domstolen ska besvara tolkningsfrågorna från Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen, Tyskland) på följande sätt:

Artikel 2 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 98/6/EG av den 16 februari 1998 om konsumentskydd i samband med prismärkning av varor som erbjuds konsumenter

[44] Deroo-Blanquart-domen, punkt 48.

[45] Detta är det riktmärke som anges i direktiv 2005/29 enligt dess skäl 18.

ska tolkas på så sätt,

att begreppet försäljningspris som anges däri inte innefattar en återbetalningsbar pant som tas ut för en returförpackning i vilken varor erbjuds konsumenter.